

פרשת ראה

מה בפרשה: סיכום מתומצת של פרשת השבוע

מגוון נושאים בפרשת ראה: החל מקידוש הארץ, נביא שקר, מסית ועיר הנדחת עובר דרך: מנהגי אבלות ומאכלות אסורות ועד למצוות סוציאליות

בתחילת הפרשה אנו קוראים על הבחירה החופשית הנתונה בידו של האדם: "ראה אנוכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה" - הברכה ניתנת לשומעים לדבר ה' ומקיימים את מצוותיו, והקללה למי שסר מן הדרך ופונה אל האלילים.

לכן הדבר הראשון שבני-ישראל מצווים לעשות בכניסתם לארץ, לאחר חציית הירדן, הוא להודיע קבל עם אל מול הר גריזים והר עיבל על קבלת הברית עם הקב"ה. בכך מכריז עם ישראל כי מטרת בואו לארץ היא לא רק כדי לעסוק בעבודת האדמה ויישוב הארץ, אלא, בעיקר, כדי להשכין בה את דבר ה' ולשמור את מצוותיו.

קידוש הארץ

התורה מתנה ענינים נוספים שיסייעו להשכין את הקדושה בארץ:

הריסת כל האלילים - ארץ כנען שופעת אלילים ולכן יש לאבד את כל המקומות אשר עבדו שם הגויים את אליליהם, לנתץ את המזבחות, לשבר את המצבות (בסיסי הפסלים), את האשירות (עצי עבודה-זרה) לשרוף באש ואת כל הפסלים לגדוע.

עליה למקום הנבחר - בניגוד לגויים, שאליליהם מפוזרים בכל הארץ, יקבע הקב"ה את המקום הנבחר אליו יעלו כל בני-ישראל להקריב קרבנות ולהתפלל ולשמוח.

אכילת בשר - רק את הבהמות שהקדישו מצווים בני ישראל להביא למקום הנבחר ובתנאי שלא יהיה בהן מום. לעומת זאת שאר כל בשר החולין יוכלו לאכול בכל מקום ובלבד שישחטו את הבהמה או העוף לפני האכילה כדת וכדין ולא יאכלו את הדם, "כי הדם הוא האש".

לא ללמוד מדרכי הגויים - על אף הנצחון על יושבי הארץ ישנו עדין חשש שמא ברגע של חולשה ינסו בני-ישראל להתחקות אחרי מעשי שכניהם. לכן מזהירה התורה: "השמר לך! פן תנקש (תטרף) אחריהם". כשם שאין שום דמיון בין אלוקי האמת לאלילי השקר כך רחוקות ונפרדות דרכיהם זו מזו, שהרי: "כל תועבת ה' אשר שנא עשו (הם) לאלוהיהם".

נביא שקר, מסית ומדיח ועיר הנדחת

הנבואה היא אחד הכלים שניתנו לבני האדם כדי לסייע להם בעבודתם אלא שכמו כל דבר שבקדושה יתכן שישתמשו בה לרעה. כזה הוא נביא השקר, המחל להראות "אותות ומופתים" במטרה להטות את לב עם ישראל לעבודה-זרה. אנו מצווים לא לדבר כלל ואף לא לבקש ממנו שיראה עוד מופתים, כי כל דבריו מכוונים נגד ה' אלוקי ישראל ותורתו. עליו נאמר "ובערת הרע מקרבך" ועונשו במיתת חנק.

חמור יותר עונשו של ה"מסית", הוא המפתה בדבריו ומשבח את העבודה זרה. עוד לפני פסק הדין אמרה עליו התורה: "לא תחוס עינך עליו, לא תחמול ולא תכסה עליו". אין ללמד עליו זכות ולגלות כל דבר שיכול לחייבו. עונשו מוות בסקילה באבנים המתבצעת בראש ובראשונה ע"י אותם אנשים שניסה להסית.

פרשת ראה

אם ארע, חלילה, שער שלימה נתפסה להסתה של בני בליעל מתושביה ונדחתה וסרה מהדרך הטובה, יש לאמת את הדבר על ידי חקירה ודרישה. רק אם אכן "אמת נכון הדבר, נעשתה התועבה הזאת בקרבך", הרי זו "עיר הנדחת" ויש להרוג את כל יושבי העיר ומקניהם בחרב. אף את רכושם של התושבים יש לשרוף באש עד שיקוים בעירם הפסוק: "והיתה תל עולם לא תבנה עוד". בתלמוד מובא כי מעולם לא היה מקרה של "עיר נדחת".

מנהגי אבילות

"בנים אתם לה' אלוהיכם" - עם ישראל הוא עם קדוש המאמין ובטוח באביו שבשמים ולכן אל לו לנהוג כגויים שאחר מותו של אדם שורטים את עצמם ומגלחים את כל ראשם לאות אבילות. יהודי מאמין כי לנשמתו של האדם יש המשך בעולם הבא ובתחיית המתים, מה-שאי-כן - להבדיל - גוי שנדמה לו כי ברגע המיתה מסתיימת כל מציאותו והוויתו של האדם (ולכן מבטאים הגויים את צערם ואבלם במעשים מעין אלה).

מאכלות אסורות

בפרשה מוזכרים גם הקריטריונים של הבהמות ודגי הים הטהורים. הבהמה הטהורה צריכה להיות "מפרסת פרסה ושוסעת שסע" - פרסתה סדוקה וחלוקה בצפרניה, ותנאי נוסף: שתהיה מעלת גרה. הדגים הטהורים הם בעלי סנפיר וקשקשת ובעופות מובאת רשימה מפורטת של העופות הטמאים האסורים באכילה. כמו כן מזהירה התורה לבל יבשל אדם בשר וחלב יחד

מצוות סוציאליות

במצוות רבות בתורה נצטוונו לגמול חסד ולעזור לזולת כדי להשליט צדק ויושר בחיינו. על אחדות מהן, נכתב בפרשתנו:

שמיטת כספים וחובת ההלוואה - מצוה זו מחייבת את האדם לשמט (לעזוב) כל חוב שמגיע לו מחברו בסוף השנה השביעית היא שנת השמיטה. "לא יגוש (יתבע) את רעהו ואת אחיו, כי קרא שמיטה לה". מאידך כינתה התורה בשם "בן בליעל" את האיש שנמנע מלהלוות לנמצא במצוקה מחשש שלא יפרע את חובו עד שנת השמיטה.

מצות הצדקה - "לא תאמץ (תצטער ותהסס) את לבבך ולא תקפוץ את ירך מאחריך האביון (העני). נתון תתן לו (אפילו מאה פעמים) כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלוהיך בכל מעשך ובכל משלח ירך".

הענקה לעבד עברי - האדון, שעבדו שירת אצלו שש שנים בנאמנות, מצווה להעניק לו מתנות בעת שחרורו בנוסף למשכורתו המלאה עבור עבודתו. הסיבה ליחס הזה; "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויפדך ה' אלוהיך".

בסיום הפרשה אנו קוראים על מצות העליה לרגל בשלשת החגים: פסח, שבועות וסוכות "ולא יראה את פני ה' ריקם". כל אחד מקווה שתביא עמו קורבנות עולה ושלמים, "איש כמתנת ידו, כברכת ה'". אשר נתן לך".

פרשת ראה

קידוש המציאות ע"י ראייה רוחנית

הפרשה מעוררת אותנו לעצם מהותנו כבני מלך ומלמדת אותנו את המהות של ראייה רוחנית. ראייה של אחדות ההויה בכל מה שקורה לנו בחיים, הברכה והקללה.

כח הראיה

הפרשה פותחת במילה 'ראה' וממקדת אותנו על כח הראיה בעבודה הרוחנית. איך אנחנו משתמשים בעיניים שלנו? מה אנחנו רואים? טלויזיה? חדשות? מציאות טובה? האם אנחנו רואים ברכה בחיינו? איך אפשר באמת לראות את הברכה? על איזה תדר מכוונות העיניים שלנו? כמו כן, כמה ממה שקורה מול העיניים שלנו אנחנו באמת רואים? שאלות שכל אחד מחויב להתבונן בהן, במיוחד השבוע.

הרב שיינברגר שליט"א מסביר דבר פלא, בעצם, מטבען, העיניים שלנו רואות מסוף העולם ועד סופו. הבעיה היא שהאדם אינו מודע לכח הראיה שלו. במציאות, אנחנו מודעים רק לחלק אפסי ממה שבאמת נמצא מול העיניים, משתמשים בחלק מצומצם מאוד מכח הראיה שלנו. אדם לא שם לב לדברים העוברים מול עיניו, הראש שלו במקום אחר. אדם יכול לקרוא פרק שלם בספר והמילים כאילו נקראות אבל הוא לא באמת רואה, מבין, את התוכן שלהן.

לכן בא ה'ראה' הזה, הציווי של משה רבנו על הראיה, ואפשר שזו הברכה של משה רבנו על הראיה - שתדע ותמיד תזכור, שהבורא מראה לך מסוף העולם ועד סופו. צריך להפעיל את חוש הראיה כהלכה. ללמוד איך לראות רוחנית. בעבור זה גם יש הלכות על שמירת העיניים, כדי לשמור על היכולת הרוחנית הטמונה בהן.

כמו כן, בפרשה אנו מזהירים על מאכלות אסורות מפני שהם מטמטמים את הלב, אוטמים אותו, מונעים מהאדם לראות את האמת בליבו. בן אדם נאטם וגם חוש הראיה האלוקי שלו מתקלקל.

בנים של מלך

לפני שניכנס אל ענין הראיה, נעצור לרגע כדי להפנים את הכתוב בפרשה, "בְּנִים אַתֶּם, לֵּה' אֱלֹהֵיכֶם: לֹא תִתְגַּדְּדוּ, וְלֹא-תִשְׁמְצוּ קִרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם--לְמַת". אחת האמירות היפות והמחזקות שיש, הידיעה שאנחנו בנים של מלך מלכי המלכים, נאמרת דוקא בהקשר של, "לֹא תִתְגַּדְּדוּ". רש"י מפרש מה זה 'תתגודדו', "לא תתנו גדידה ושרט בבשרכם על מת, כדרך שהאמוריים עושין לפי שאתם בניו של מקום ואתם ראויין להיות נאים ולא גדודים ומקורחים". הענין הוא שהתורה מלמדת אותנו שגם בעת אסון, כאשר נפטר אדם הקרוב אלינו מאוד ר"ל, עלינו לראות ולזכור את המציאות האמיתית.

מיתתו של יהודי דומה למשל על אדם ששלח את בנו לקנות סחורה בעיר אחרת, ולאחר זמן שלח להביאו בחזרה. הבן אמנם עכשיו יעדר מאותה עיר, אך הנה הוא חזר אל חיק אביו. יהודי שנפטר חוזר אל מקור החיים עצמו. לפיכך אין ראוי ליהודי הקרוב אליו לאבד את עשתונותו ולנהוג כדרך האמוריים, כי, "בְּנִים אַתֶּם, לֵּה' אֱלֹהֵיכֶם". 'אתם', אתם ולא עכו"ם (עובדי כוכבים ומזלות)!

בזוהר הקדוש כתוב שצריך לעבוד את השם בשתי בחינות, עבד ובן. הבעל שם טוב זיע"א מפרש את הפסוק, "ה' צִלְךָ, עַל-יַד יְמִינְךָ" (תהילים קכ"א ה'), ואומר, שכדרך העבודה של היהודי כך ההנהגה עמו למעלה, כביכול כדרך הצל המחקה את תנועת האדם. לכן אמנם חשוב שתמיד נעבוד בשתי הבחינות, אבל חשוב מזה שנעמיק את הרגשת ה"בְּנִים אַתֶּם, לֵּה' אֱלֹהֵיכֶם". גם כשקורה אסון ח"ו, גם כשאנו מתרחקים מהדרך, הבן לעולם אינו פוסק מלהיות בן. זוהי מציאות נצחית.

לקראת חודש אלול, כשאנו נכנסים לתקופה של חשבון נפש ומאוד קל ליפול בתחושה של ריחוק או כישלון בעבודה הרוחנית, חשוב ביותר לזכור שאנחנו בני מלך! יהודי, באשר הוא, הוא בן של מלך מלכי המלכים, שורשו בעליונים. ראשי תיבות אלול"ל, "אֲנִי לְדֹדִי וְדֹדִי לִי" (שיה"ש ו' ג'), שנזכר את הקשר שיש לנו עם בורא עולם.

מוסיף על זה ה"נתיבות שלום", שהכתוב מדבר בלשון רבים, "בְּנִים אַתֶּם", מפני שרק הרבים המקושרים כאחד נקראים בנים. כמו שכתוב בפרשת 'פנחס', "לִמָּה יִגְרַע שֵׁם-אֲבִינוּ מִתּוֹךְ מְשֻׁפְּחוֹתוֹ" (במדבר כ"ז ד'),

פרשת ראה

שהשם אבינו, שהקב"ה מתייחס בו על ישראל הוא רק 'ממשפחתו', כאשר ישראל מאוחדים בלב אחד, כאיש אחד, כמשפחה אחת. זאת אומרת, שאם אנו באמת רוצים לעורר בתוכנו את בחינת בנים, עלינו לעשות זאת באחדות עם כלל ישראל. ברגע שהכלל מאוחד אז מלמעלה ההנהגה איתנו היא הנהגה של אב על בנים ברחמים גדולים.

ראיה שלמה

עכשיו ננסה להבין מהי הראיה השלמה, ראיה של בן מלך. הראיה הרוחנית השלמה היא לראות שהכל קשור להכל. ביום השישי של מעשה בראשית כתוב, "וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת-כָּל-אָשֶׁר עָשָׂה, וְהָיָה-טוֹב מְאֹד..." (בראשית א' ל"א). אומר הרב שיינברגר שליט"א, הקב"ה הכניס כח ראיה בכל אשר עשה. זאת אומרת, שבכל דבר בבריאה קיים הפוטנציאל של ראיה שלמה, פוטנציאל לראות דרכו את האחדות שבכל. אלא שיש לנו ראיה של פירוד הבאה מכח הגופות המפרידים וזהו הקלקול. כל עצם וכל אדם נתפס אצלנו כדבר נפרד ואנו לא מסוגלים לראות את כח האחד שמהווה את הכל.

במתן תורה כתוב, "וְכָל-הָעָם רֹאִים אֶת-הַקּוֹלֶת וְאֶת-הַלְפִידִם, וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר, וְאֶת-הַקֶּהָר, עֹשִׂין; וַיֵּרָא הָעָם וַיַּגִּעוּ, וַיַּעֲמִדוּ מִכֶּחָק" (שמות כ' י"ד). בני ישראל הגיעו למדרגה רוחנית שראו מה השורש של הקולות האלה. עבורם לא היתה אפילו הפרדה בין הראיה לשמיעה, כל המציאות נהייתה אחת. אילו לא בני אדם אשר במעשיהם מקלקלים ויוצרים חציצות, אפשר היה לראות את המציאות הזאת גם עכשיו. כמו שאנו יודעים, לתהודת קול אין סוף, כך גם לראיה אינסוף. הכל קיים בהו"ה האחת שישנה.

לראות בכל יום

הפרשה פותחת, "וַיֵּרָא, אֲנֹכִי נֹתֵן לְפָנֵיכֶם--הַיּוֹם: בְּרִכָּהּ, וְקִלְלָהּ". המילה היום באה לעורר אותנו, שהדיבור הזה, כמו כל התורה, הוא נצחי ונוגע בנו ישירות היום ותמיד. כידוע, חז"ל אמרו, שבכל יום יוצאת בת קול מהר חורב, לעורר אותנו לעבודתנו. בפסוק זה התורה קוראת לנו לראות בכל יום את המשימה המיוחדת המוטלת עלינו באותו יום, בין אם בתוך מקרים רעים ובין אם במקרים טובים.

הדרך לדעת מהי המשימה, היא קודם כל להכיר ולראות שהכל אחד, הו"ה אחת, ובתוך זה לזכור את דבריו של תלמידו של הבעל שם טוב, המגיד ממעזריטש זי"ע על הפסוק, "מִלֵּאָה הָאָרֶץ, קִנְיָנָהּ" (תהילים ק"ד כ"ד), שכל הארץ מלאה בדברים שאפשר על ידם לקנות את הקב"ה. עלינו רק לראות את המציאות הפנימית של הדברים. כפי שכותב ה"נתיבות שלום", "תראו ותבוננו היטב בכל המאורעות אשר אני נותן לפניכם בכל יום ויום, אשר המה קריאה ובת קול מיוחדת לעורר את היהודי למלא תפקידו ביום הזה" (נ"ש על התורה).

קידוש המציאות ע"י ראיה רוחנית

בפרשות אלו עם ישראל עומד ממש לפני הכניסה לארץ ישראל. לעומת המדבר, בארץ ישראל עומד להתחדש לפניהם עולם חדש, עולם של תודעה חדשה. עד לאותו הזמן של כניסת בני ישראל לארץ, היו רק יחידי סגולה שהגיעו למצב תודעה גבוה כזה, מצב של ראיה רוחנית של המציאות. בודדים, כמו אברהם אבינו, שהידיים שלהם היו בעניינים החומריים - "וַיַּחֲבֹשׂ אֶת-חֲמֹרוֹ... וַיִּבְקַע, עֲצֵי עֵלֶה" (בראשית כ"ב ג'), והראש במעשה מרכבה - "וַאֲבָרְהָם--עוֹדְנוּ עִמָּד, לְפָנֵי ה'" (בראשית י"ח כ"ב).

ב'פרקי דרבי אליעזר' ישנו מדרש הממחיש את עניין הראיה הרוחנית. כשהלכו אברהם ויצחק אל מקום העקדה, הלכו איתם גם ישמעאל ואליעזר, עבד אברהם. "ביום השלישי הגיעו לצופים. וכיון שהגיעו לצופים, ראה (אברהם) כבוד השכינה עומד על גבי ההר, שנאמר, "בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי, וַיֵּשֶׂא אֲבָרְהָם אֶת-עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת-הַמָּקוֹם--מִכֶּחָק" (בראשית כ"ב ד'). מה ראה? ראה עמוד של אש מן הארץ עד לשמים. אמר ליצחק בנו, בני, רואה אתה כלום באחד מן ההרים הללו? אמר לו, הן. אמר לו, מה אתה רואה? אמר לו, אני רואה עמוד של אש עומד מן הארץ ועד לשמים. והבין אברהם כי נרצה הנער לעולה. אמר לישמעאל ולאליעזר, רואים אתם כלום באחד מן ההרים הללו? אמרו לו, לאו. חשב אותם כחמורים ואמר להם, שבו

פרשת ראה

לכם פה עם החמור. אמר להם, כשם שאין החמור רואה כלום, כך אתם אינכם רואים כלום, שנאמר, "וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם אֶל-גִּבְעִי, שְׁבוּ-לָכֶם פֹּה עִם-הַחֲמוֹר" (בראשית כ"ב ה'), עם הדומה לחמור". אפשר לראות כאן היטב את ההבדל בין מודעות של חמור, מישהו ששקוע רק בחומר, למודעות של רוח, האדם שחי בעולם הזה עם ראייה של מעבר. בזמן שבני ישראל היו במדבר הראש שלהם היה כל הזמן בשמיים, לא נדרש מהעם לראות את האלוקות בתוך הטבע. עכשיו הם עומדים בפני מציאות חדשה שעם שלם יתעסק בידיים שלו בענייני החומר ובכל זאת יצטרך לשמור את הראש והלב שלו בדברים אלוקיים, רוחניים, תורניים, דברים שבקדושה וטהרה. בדרך זה, ע"י ראייה נכונה, יש אפשרות לעם ישראל לקדש את כל מה שיש בעולם הזה.

לראות שהכל אחדות

אומר הרב שיינברגר שליט"א, האמת שאין הבדל בין רוחניות לגשמיות הכל זה הכח האלוקי, ההשגחה האלוקית, שמשיגה ומחייה את הכל, נותנת כח ועוצמה. תפקידנו הוא להתחבר רק למציאות זאת של השגחה. זה כל הניסיון והבנייה פה בארץ ישראל. הפסוק בתהילים, "יִשְׁמְחוּ הַשָּׁמַיִם, וְתִגַּל הָאָרֶץ" (תהילים צ"ו י"א), מרמז לנו על החיבור של שמיים וארץ, של רוחני וגשמי, אחדות אחת שמתבטאת בראשי התיבות של הפסוק - שם הויה, הכולל ומהווה את כל המציאות.

ברכה וקללה

ניכנס לענין הברכה והקללה. עד עכשיו בספר דברים דיבר משה רבנו עם העם על יראת השם ועבודת אלוקים באופן כללי ועכשיו הוא מדבר על המצוות. מתחיל בכלליות על שכר ועונש, הברכה והקללה, וממשיך בפרטי המצוות, "אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים, אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת, בְּאֶרֶץ, אֲשֶׁר בָּתָּן ה' אֱלֹקֵי אֲבֹתֵיכָם לְרִשְׁתָּהּ: כָּל-הַיָּמִים--אֲשֶׁר-אַתֶּם חַיִּים, עַל-הָאָדָמָה". משה רבנו מנחה אותם שכאשר הם יעשו את הפסיעות הראשונות בכניסה לארץ, הם יעברו בין שני ההרים הגדולים, הר עיבל והר גריזים, שכתוב, "וְהָיָה, כִּי יִבְיָא ה' אֱלֹקֵיכֶם, אֶל-הָאָרֶץ, אֲשֶׁר-אַתֶּם בָּא-שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ--וְנִתְּנָה אֶת-הַבְּרָכָה עַל-הַר גְּרִיזִים, וְאֶת-הַקְּלָלָה עַל-הַר עִיבֵל. הֲלֹא-הִמָּה בָּעֵבֶר הַיָּרְדֵּן, אֲסִרִּי דָרָךְ מִבּוֹא הַשָּׁמֶשׁ...". באמצע יעמדו הלוויים וישביעו את עם ישראל, את הברכה ואת הקללה. כל המעמד מתואר בפרשת 'כי תבוא'. אבל כאן כבר ניתן להבין את הכח הזה של ברכה וקללה.

שני הפכים בנושא אחד

הרב שיינברגר שליט"א מסביר, רמז ראשון נמצא בכתוב, "אֶת-הַבְּרָכָה, אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ". הרמז הוא במילה 'אשר'. בכל מצוה אנחנו מברכים 'אשר' קדשנו במצוותיו. הענין הוא שהברכה והקללה קשורות באופן ישיר לקיום המצוות. הושע הנביא אומר, "כִּי-יִשְׁרִים דְּרָכֶי ה', וְצִדְקִים יִלְכוּ בָּם, וּפְשָׁעִים, יִכָּשְׁלוּ בָּם" (הושע י"ד י'). כל הענין תלוי במקבל. האור של הבורא הוא ישר ופשוט, חוקי הבריא ישרים ומדויקים. הענין הוא כמו מזון בריא וטוב, אם ניתן אותו לאדם בריא זה יועיל לו, אבל אם ניתן אותו לחולה, זה עלול להזיק לו. הכל תלוי בכלי הרוחני של האדם. אם הוא שומע למצוות, הן יהיו ברכה, ואם לאו, אז אותו האור ייפך לו לקללה ח"ו. ידוע שהמילה מצוות באה מלשון צוותא, חיבור. המצוות הן עצות, כמו שהזכר הקדוש קורא להן, עצות לחיבורים עם האור. אם נחבר, תהיה ברכה, יהיה שפע. ואם לא, אז ההפך. ה'ספורנו' מפרש את המילה 'ראה' כאזהרה. "ראה" שלא תנהג בדרכי ביניים ובפשרות. כי אנכי נותן בפניכם את הברכה והקללה, שהם שני ניגודים קיצוניים ביותר. אם לא בדרך הברכה, הרי זו כבר ממילא דרך הקללה, דרך הביניים אין נמצא כלל". שלא תחשוב שאתה יכול להערים על המציאות של חוקי הבריא. אין אפשרות לפשרות מעצם החוקיות של הבריא.

סם חיים וסם מוות

כתוב במשלי, "אֲרֹךְ יָמִים, בְּיָמִינָה; בְּשִׁמְאוּלָהּ, עֶשֶׂר וְכַבֹּד" (משלי ג' ט"ז). רש"י מפרש, "למיימינים בה

פרשת ראה

ועוסקים בה לשמה אורך ימים וכל שכן עושר וכבוד, ולמשמאילים בה, שעוסקים בה שלא לשמה, מ"מ עושר וכבוד יש". מי שהולך בדרך התורה בכיוון הימין, לומד לשמה, בשבילו היא סם חיים, בשבילו זה חיים. מי שהולך בכיוון השמאל, תורה שלא לשמה, אז היא יכולה להפוך לו לסם המוות - אותה תורה. ימין מרמז על דרך של השפעה, לעשות נחת רוח לבורא, ושמאל זה הרצון לקבל. אפשר ללכת בדרך תורה ועדין להיות תקועים באותו רצון עצמי הגורם בסופו של דבר להסתלקות האורות, מה שנקרא מוות. הרי כתוב, "אֶת-הַבְּרָכָה, אֲנִי תִשְׁמְעוּ" - צריך לשמוע! שמיעה, כמו שאמרנו בפרשה הקודמת, קשורה לספירת הבינה - היכולת להתבונן ולהבין את המציאות. משה רבנו אומר, בזה שאתם תבינו ותכוונו לקיים את המצוות לשמה, לקיים כי זה מצות הבורא, בזה תהיה ברכה. אבל אם לא תשמעו, לא תבינו, תישארו בתורה שלא לשמה, אז אותה התורה יכולה להיות ח"ו סם המוות. אומר הבעש"ט, "אם אין דבקות בפנימיות התורה והמצות אז יש בחינות ברכה וקללה. כשהלימוד הוא בשביל תכלית גשמי, זהו בעצמו ברכה וקללה. עצם הלימוד הוא ברכה אבל הכוונה החיצונית היא קללה. לכן נקרא ביחד ברכה וקללה. לכן ממשיך הכתוב, "אֶת-הַבְּרָכָה, אֲנִי תִשְׁמְעוּ..." , רומז שצריך להפריד הברכה מהקללה וללמוד תורה באופן שיהיה רק הברכה".

אנכי - נקודת מוצא

כל זה תלוי מאוד בנקודת המוצא שלנו. כתוב, "רָאָה, אֲנִי", והשאלה היא איזה 'אנכי' אני רואה? אומר הרב שיינברגר שליט"א, חשוב שנזכור לראות את האנכי של, "אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ" (שמות כ' ב'), הכתר של התורה, הנקודה הפנימית, מקור הברכה, ולא ליפול ולראות רק את ה'אנכי' שלי, האני המלא באנוכיות. אומר הרבי מזלאטשוב, "מי שמחשב את עצמו ליש, ומתפאר בלבבו לאמר, שהגיע לאיזה מעלה בלימוד או במעשים טובים על ידי זה עושה מסך מבדיל בינו לבין השם ית"י".

כמו המשל של הבעל שם טוב על מטבע קטן, אם נחזיק אותו קרוב לעין, אותו מטבע קטן יסתיר אפילו את השמש הגדולה. כך גם תחושת האנוכיות שלנו. אם נחזיק בה קרוב אלינו היא תסתיר לנו את כל המציאות ולא נתן לנו לראות את פנימיות הדברים. לכן, גם ב'אנכי' יכולה להיות ברכה או קללה, או ה'אנכי' הקטן שלי או ה'אנכי' של הבורא. הכל תלוי בצרופים שאדם עושה באותיות התורה. אם אדם בונה בנינים לא נכונים בחיים שלו, לא בהתאמה עם הנהגתו של בורא עולם, אז לא תהיה ברכה באותם המעשים. אבל אם במעשיו הוא מכוון לשם שמיים וכל רצונו לעשות את הדברים בהתאם לחוקי הבריאה אז הוא מכין כלי ראוי להשכנת הברכה. למשל, כסף שמרוויחים בחו"מ או בערב שבת לאחר חצות היום, אין בו ברכה. ההלכה אוסרת לעבוד בזמן זה. לכן אמרו חכמים, הכסף הזה ילך על קללה - קלקולים, קנסות, הוצאות "מיותרות" וכו'. אדם צריך לבדוק היטב האם מעשיו דבוקים במקור הברכה, מסודרים בהתאם לחוקים שהתורה נתנה לנו.

כח הבחירה

אם כן, הקב"ה נותן בפנינו בדבר אחד את הכל, ואנחנו צריכים לבחור. עניין הבחירה מתבטא היטב במילים שאומר משה רבנו, "נִתֵּן לְפָנֶיךָ, הַיּוֹם", נותן לכם לבחור. זהו יסוד גדול ביהדות. ניתנה הבחירה בידו של האדם ללכת בדרך הישר, היא דרך החיים, או להיפך ח"ו. הכל תלוי ברצונו ובבחירתו. כתוב על אדם ראשון, "הֵן הָאָדָם הָיָה בְּאֶחָד מִמֶּנּוּ, לְדַעַת, טוֹב וְרָע" (בראשית ג' כ"ב). האדם הוא היצור היחידי בבריאה שיש לו סגולה זו לבחור בין טוב ורע. לכן הוא צריך לראות ולהתבונן ולבחור בברכה, לדעת טוב ורע ולבחור בטוב. משל למלך שרצה להוריש את שדותיו לבניו. המלך הראה את כל השדות לבניו, ואילו לבנו האהוב ביותר אמר, אלו השדות, אבל דע שזה השדה הוא הטוב מכולם, החלקה שהניבה הכי הרבה יבול. המלך גילה לו את הטוב ואת הרע וגם הורה לו כיצד לבחור בטוב. כמו שכתוב בסוף פרשת 'ניצבים', "נָתַתִּי לְפָנֶיךָ, הַבְּרָכָה וְהַקְלָלָה; וּבִבְחֶרְךָ, בֵּיתִים" (דברים ל' י"ט).

הבחירה מה לראות

פרשת ראה

אז מה אנחנו רואים, טוב או רע, ברכה או קללה? הפרשה מפרטת את סוגי העופות הטמאים אשר אותם אסרה לאכול. "כל-צפור טהרה, תאכלו. וזה, אשר לא-תאכלו מהם: הנשר והפֶּרֶס, והעֶזְבִּיָּה. והֶרְאָה, וְאֶת-הָעֵיָה, וְהַצִּיָּה, לְמִינָהּ. וְאֶת כָּל-עֶרְב, לְמִינוֹ". מצד הפנימיות ניתן לומר באופן כללי, שכל בעל חי האסור באכילה, הסיבה נעוצה במידותיו המקולקלות. מידות שהתורה מזהירה אותנו מלהתחבר אליהן. אחת העופות שמופיעים ברשימה, היא ציפור ושמה ראה. אומר הבעש"ט, "נאמר בגמרא ששמה של הציפור ראה, מפני שעומדת בבבל ורואה נבלה בארץ ישראל (מסכת חולין). אלו בני אדם העומדים בבבל היינו בבבל דעתם ומשוקעים בס"א, ורואים נבלות ופגם בארץ ישראל, שאלו הצדיקים וחסידים הדור שהם נקראים ארץ ישראל".

אנחנו דור שעליו נאמר, "הוֹי הָאֲמָרִים לְרַע טוֹב, וְלְטוֹב רָע: שְׁמִים חֲשֹׁךְ לְאֹר, וְאֹר לְחֲשֹׁךְ, שְׁמִים מֵר לְמֵתוֹק וּמֵתוֹק לְמֵר" (ישעיהו ה' כ'). האם אנחנו כמותה ציפור שעומדת בבבל העצום של מציאות דורנו ורואים את האור כחושך ואת החושך כאור? האם אנחנו רואים את מצוות התורה כאיסורים ישנים וחסרי הגיון ח"ו? או שאנחנו מצליחים לאט, לאט להסיר את מסך הערפל ולזכך את הראיה הפנימית שלנו, לראות את האלוקות במקומה. לראות שמה שקראנו לו אור, תענוגות העולם הזה, זה בעצם חושך, ומה שחשבנו אותו לחושך, התורה, המצוות, דרך השם, זה האור? הפרשה נותנת לנו את הכח לראיה נכונה, אמיתית, רוחנית.

הניסיון שלו. לא שלך!

ידו נשמטה ממעקה המרפסת והוא צנח למטה ללא שליטה. "אלוקים," צרח הקמצן הכרוני בייאוש, "אם תציל אותי אתן מעשר מרכושי לצדקה." האדמה המשיכה להתקרב במהירות. והוא צעק בשנית: "אלוקים, אם תעשה לי נס - חצי מרכושי יועמד למטרות חסד ועזרה לנזקקים." אך המהירות שבה התרסק גברה והלכה.

לבסוף זעק: "את כל הוני אתרום לצדקה אם אנצל ואצא בחיים..." משאית עמוסה שקי צמר-גפן קלטה אותו בהשגחה פרטית שנייה לפני שהוא נמרח כולו על האספלט.

כשכולו רועד מעצם החוויה הטראגית שעבר, נשף הקמצן אוויר מלוא ריאותיו והפטיר: "אלוקים, אתה בטח תבין אותי. לפעמים שאני בלחץ - אני מדבר הרבה שטויות..."

שר גוי, טורנוסרופוס שמו, שאל את רבי עקיבא: "אם אלוקים אוהב עניים - מפני מה אינו מפרנסם?". ענה לו רבי עקיבא: "כדי שאנו נפרנס אותם ונינצל מדינה של גיהנם" שהרי צדקה תציל ממוות, הן גשמי והן רוחני.

הקשה טורנוסרופוס: "אדרבה, אם המלך כעס על אחד מעבדיו והשליכו לכלא, וגזר שלא יתנו לו אוכל ושתייה עד שימות ברעב [כשההקבלה ברורה, לעני שאלוקים לא העניק לו די מחייתו], והלך מישהו והאכילו והשקוה בניגוד לרצון המלך - האם לא לפשע במלך ייחשב הדבר.?!"

לפני שנמשיך לקרוא את תשובתו של רבי עקיבא לשר, נתבונן מעט בטענתו של טורנוסרופוס. מה לא בסדר בחברה שחלקם מוצאים כדי פרנסתם ויכולים לצלוח את משברי החיים בכוחות עצמם, לבין אנשים משולי החברה שצריכים סיוע ועזרה כדי לשרוד? הרי גם אצל הגויים מסכימים רוב בני האדם השפויים שעזרה לזולת היא דבר טוב, רק שלא כולם מיישמים זאת...

פרשת ראה

טורנוסרופוס רצה לקנטר את רבי עקיבא ושאל כך: יסוד איתן בחייו של כל יהודי הוא האמונה והביטחון שכל דבר שקורה מסביבו בחיי היום יום הוא רצון הבורא יתברך. אנחנו יודעים ואף מצטטים בלי הרף: לכל כדור יש כתובת, וגם לעלה קטן שנשר מן העץ יש סיבה ותכלית.

קטע נכבד מאוד מפסוקי פרשת השבוע מתמקד ומבליט את העזרה והחסד לאביונים. התורה כופלת את לשונה ומפרטת סוגי עזרה רבים שבהם נדרשים אנו לעזור לעניים, מדגישה שיהא זה בסבר פנים יפות ועוד. ולכאורה יש להקשות: אם ה' ברא את פלוני במזל כזה שלא יהיה לו כסף, האם זה לא פגם באמונה ללכת ולתת לו כסף בניגוד לרצון ה'?

ענה לו רבי עקיבא: "טעות בידך! אתה מסתכל על עם ישראל כעבדים שהמלך כעס עליהם. עבד שהמלך כעס עליו ורוצה להרעיבו, לא כדאי להסתכן בזעמו של המלך ולעבור על הוראתו באמצעות דאגה למזונו ושלומו של העבד.

"אבל עם ישראל נקראו בנים למקום, מבין אתה שאם המלך כעס על בנו וציוה להרעיבו - אין זה אלא כעס זמני. משיעבור כעסו של המלך וינחם על הוראתו, בוודאי ישמח המלך לשמוע שמישהו המרה את פיו ודאג לבנו לאוכל ושתייה כדי שלא ימות."

עד כאן דברי המדרש בתוספת הסבר. אבל רבי עקיבא השיב לטורנוסרופוס רק על קנטרנותו. הסיבה האמיתית לכך שנצטוונו על מצות הצדקה היא כמו שאמר רבי עקיבא בתחילת דבריו: כדי שאנו נתרגל לתת ולהעניק משלנו לזולת ולזכות לכפרה על עוונותינו, כמו שנאמר "וחטאיך - בצדקה פרוק."

הקב"ה ברא עולם שאין בו שלמות! לזה חסר חכמה ולשני כסף, השלישי היה מעדיף יותר כח והרביעי רוצה קול יפה. אך לכל אחד ניתנו הכלים המתאימים עבורו ואיתם הוא נדרש להתמודד.

גם אם כשכואב לך ולא נראה לך שהכל הולך כשורה, אתה בעל אמונה חזקה בה' ויודע שהכל לטובה - אל תהיה "בעל ביטחון ואמונה" על חשבון העני... כאן הקב"ה רוצה שתפעל למענו ותעזור לו בכל מה שאפשר, להאמין, זהו ניסיונו של העני. שעל אף עוניו הקב"ה אוהב אותו ורוצה בטובתו.

הניסיון שלך זה דווקא לתת לו משלך. אם בכסף, או בעצה טובה, סיוע גופני או חיוך רחב. בפיו של אחד מגדולי ישראל הייתה מורגלת האמרה: "דאג לעולם הבא שלך, ולעולם הזה של חברך."

במחשבה מעמיקה יותר הדברים נכונים גם לגבי דברים שלא מוצאים חן בעינינו אצל הסביבה, אל תדרוש מהזולת להשתפר כי זה לא נח לך. הניסיון שלו זה לתקן את מידותיו, והניסיון שלך זה לקבל אותו כפי שהוא ולסייע במידת הצורך.

שבת מברכים - אלול

השבת, שבת מברכים חודש "אלול", ימי הדין קרבים ובאים. מייסד תנועת המוסר, רבי ישראל מסלנט זצ"ל, כתב על שבת זו: "מלפנים, כאשר ידעתי כל איש אחזו פלצות מקול הקורא: "קדוש אלול."!

מעשה באחד מרבותינו שהלך בדרך וראה איכר נכרי חורש בשדה ומכינה לקראת זריעת הסתיו. הבן היה עצל וחרש ברפיון. קרא אליו אביו ואמר לו: "חרוש במרץ, בני! מי שמתרשל במלאכתו בחודש זה -

פרשת ראה

מפסיד את כל תבואת השנה."

נרעש הרב ואמר לתלמידיו: "הבנתם את אשר אמר? כל השנה כולה תלויה בגזר הדין של ראש השנה, וגזר הדין יינתן לפי טיב הכנתינו בחודש אלול - חודש הרחמים והסליחות! מי שמתרשל בחודש זה - יפסיד את כל השנה הבאה, חלילה."

המגיד מדובנה שאל בספרו: במה שונה חודש אלול מכל השנה כולה, והרי כל השנה חייבים לשמור על כל המצוות, ואסור לעבור עבירות, והשיב על כך במשל: מעשה באדם שעבר להתגורר בשכונה חדשה. חיפש בית כנסת לרוחו, ומצא. בא, מצא מקום ישיבה והצטנע. לא הכיר את המתפללים ולא ביקש לקשור עמם קשרים, רק את הגבאים ביקש להכיר, משום שהם הקוראים לעלות לתורה בימי הזיכרון והמכבדים לעבור לפני התיבה. אט אט נעשה מעורה יותר ויותר בעיסקי הקהילה, ואז שמע שעומדות להתקיים בחירות לועד בית הכנסת. החליט להציג את מועמדותו, אבל אז - השתנתה התנהגותו כליל! לפתע התחיל לפזר חיוכים, להקדים שלום לכל המתפללים, להתעניין בשלומם ובשלום משפחתם ולקשור איתם קשרים. ומדוע? משום שעד כה לא נצרך אלא לגבאים, אבל כעת, בבחירות, זקוק הוא לכל קול ולכל המתפללים יש זכות בחירה.

הנמשל: בכל השנה כולה אנו מהדרים אחרי מצוות "גדולות" - שבת, כשרות וטהרת המשפחה, שלוש תפילות במניין. אבל כה רבות הן המצוות שהאדם דש בעקביו, האחד לא נזהר בלשון הרע, השני מזלזל בלימוד תורה וכו', אבל ימי הדין הם ימי "בחירות" - בשמים נערכת "הצבעה". המצוות על הכף האחת והעבירות על הכף השניה, ומי יודע...? על כן, אלול הוא הזמן לאסוף מצוות מכל הבא ליד, לאגור כדי להוסיף משקל לכף הזכויות.

ולא זו בלבד, אלא כבר נאמר במסכת קידושין: "לעולם יראה אדם עצמו ואת כל העולם כולו כאילו חציו זכאי וחציו חייב. עשה מצווה אחת - הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות".

משום כך פותחת פרשתינו הנקראת בסמיכות לחודש אלול, בלשון יחיד - "ראה" וממשיכה בלשון רבים - "אנכי נותן לפניכם", לומר לנו, שאם היחיד יראה ויתן אל ליבו לקיים מצווה אחת נוספת, יוכל לגרום לכך שלכל עם ישראל תהיה אורה ושמחה - "אנכי נותן לפניכם היום ברכה".

שינוי לשון הנראה לעין נכתב בתחילת פרשתינו: "את הברכה - אשר תשמעו אל מצוות ה' אלוהיכם... והקללה אם לא תשמעו". בברכה נכתב "אשר תשמעו" ובקללה: "אם לא תשמעו", מדוע? השיב על כך רבי ישראל מסלנט זצ"ל, שהברכה ניתנת מראש. כל מי שמבקש להתעלות ולקיים רצון הבורא ולשמור תורה ומצוות - מיד מקבל עזר וסיוע וברכות כמקדמה, וזהו: "את הברכה - אשר תשמעו", היינו בכדי שתשמעו ותשמרו את המצוות. מה שאין כן בקללה, חלילה, אין היא ניתנת מראש אלא באה רק כתוצאה מעבירות - "אם לא תשמעו" - חלילה.

ואכן, זו הנהגת הבורא עימנו: הוא מקדים את הברכה והשפע למצוה. את הבית למזוזה, את הילד למצות מילה, את הכסף למצות צדקה, את העינים, האזניים והפה למצות תלמוד תורה.

עלינו לאור זאת להתבונן בימים אלו של חודש אלול שנתבקש בראש השנה ליתן דין וחשבון על מעשינו, וידונו באיזה ספר לכתבינו, וישאלונו, הן קיבלתם מקדמה עבור המצוות והמעשים הטובים "על מנת שתשמעו אל מצוות ה' אלוהיכם", קיבלתם קורת גג ומשפחה, קיבלתם מאכלים, קיבלתם צאצאים לתפארת, איך ניצלתם את כל המקדמות הללו?!

פרשת ראה

החיד"א זצ"ל אומר שהאדם דומה להלך שיש לפניו שתי דרכים וזקן ניצב בפרשת דרכים ומזהירו: דרך זו הנראית סלולה וקלה, בהמשכה יש בורות ומכשולים עצומים, ודרך זו שנראית כקשה, הופכת בהמשך לדרך מישור שתביא אל המטרופולין לשלום. כך הזהירנו התורה: "ראה" והתבונן שעזיבת דרך המצוות הנראית כפריקת עול קלה, סופה יגון בעולם הזה ובבא, ודרך שמירת המצוות שנראית כקשה - היא היא הברכה!

עוד חודש לפנינו - נראה להכין את התשובות המתאימות והאמיתיות, ואז נזכה בראש השנה להכתב ולהחתם בספרן של צדיקים.

עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה (יד כב)

על הפסוק הנ"ל, יש מאמר חז"ל ידוע: א"ר יוחנן, מאי דכתיב עשר תעשר? עשר בשביל שתתעשר. (תענית ט.)

לפי הפירוש הזה, התורה מבטיח גמול גשמי לאלו שנותנים צדקה. 'עשר בשביל שתתעשר', המובן הוא: שאם אחד נותן צדקה מכספו, זה יחזור אליו בכפל כפליים. נותן הצדקה עלול לחשוב שהוא מריק את כספו על ידי נתינת צדקה. וע"ז אומרת לנו התורה שלהיפך - הוא יקבל הרבה יותר.

יש סיפור נפלא מהמגיד ממזריטש: איש עשיר פעם בא לבקר את רבי דוב באר, המגיד ממזריטש, התלמיד המפורסם ויורש של הבעל שם טוב. במשך השיחה, המגיד שאל את האורח מה הוא אוכל כל יום. האיש אמר לו שהוא אוכל לחם עם מלח ומים. המגיד גער בו ואמר לו שהוא חייב לאכול בשר ויין כמתאים למעמדו כאיש עשיר. כשסיים השיחה והאורח עזב, התלמידים המבולבלים שאלו את המגיד, "מדוע הרבי התעקש על הדיאטה העשירה הזו? מה רע אם האיש העשיר מסרב להתענג בגשמיות של עולם הזה?"

השיב המגיד: "אם האיש העשיר הזה אוכל בשר ושותה יין, כאשר איש עני יאמר לו שהוא במצב קשה מאד, הוא יבין שהאיש העני יצטרך לפחות מספיק כסף ללחם ולמים. אבל אם האיש העשיר עצמו מתקיים בלחם ובמים, הוא יתעקש שהעני יוכל לשרוד על אבנים!"

אינני יודע מה רבי שלמה זצ"ל אכל או לא אכל. אבל מה שבטוח הוא הבין את המצוקה שכל איש עני, ונתן להם בכל ליבו, עד הגרוש האחרון!

לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ירך... כי פתוח תפתח את ירך לו (טו, ז)

הנה ידוע שישנן קדימויות בעשיית מצות הצדקה וכל אחת קודמת לרעותה. וכמו שפסק הרמב"ם (הלכות מתנות עניים פ"ז הי"ג) להלכה: "כי יהיה בך אביון מאחד אחיך וגו' דרשין... ועניי ביתו קודמין לעניי עירו דכתיב בתר לאחריך, לענייך, דהיינו עניי ביתו ועניי עירו קודמין לעניי עיר אחרת, כדכתיב אח"כ ולאביונך בארצך - דהיינו עניי עירו ועניי ארץ ישראל קודמין ליושבי חוצה לארץ, דכתיב בסיפיה דקרא דכי יהיה בך אביון וגו' בארצך דהיינו ארץ ישראל, ואח"כ כתיב אשר ה' אלוקיך נותן לך לרבות כל מקום", וכו'.

פרשת ראה

מן ה'שר שלום' מבעלזא זי"ע אומר: בכף ידו של אדם אין כל האצבעות שוות. יש אחת מהן הגדולה מרעותה וארוכה יותר, ואחת קצרה יותר. כל זה ניכר דווקא כשהאדם פותח את כף ידו ולא קומץ אצבעותיו לאגרוף. כי בשעת הקמיצה - כל האצבעות נראות שוות מבחוץ ואין הבדל ניכר ביניהן. זהו שמזהירה כאן התורה, בדרך רמז: "לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ידך", ותגיד: כל העניים שווים כאותה יד קמוצה, ולכן את מעשרותי ונדבתי אחלק לכולם בשווה, ואין דיני קדימה לאחים או קרובי משפחה. אלא: "פתוח תפתח את ידך לו" - ולכל עני תן כפי הראוי לו מדיני הקדימה שנתנה לך התורה. ודפח"ח.

נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו (טו,י)

שלוש נתינות הוזכרו בפסוק זה והם מתחלקות לשני אופנים של נתינת צדקה.

האופן האחד המובחר, הוא בנתינה לקופה של צדקה. העני אינו מתבייש ואילו הנותן אינו יודע למי נתן נתינה זו כפולה היא, מבעל הבית לגבאי הצדקה ומהגבאי לעני. אך זאת בתנאי שהגבאי נאמן למלא שליחותו, כמו רבי חנינה בן תרדיון (ע"ז יח). אבל אם אין הגבאי נאמן עדיפה כמובן האפשרות השניה. לתת ליד העני בעצמו אלה שיש חילוק בין שתי הנתינות. כאשר נותנים לקופה של צדקה אין קפידה באופן הנתינה אם זה בעין יפה או רעה, כי בסופו של דבר אין העני רואה את הנותן, משא"כ בנתינה ישירה מיד הנותן לעני, יש להשמר ולהזהר לתת בעין יפה ועל שני סוגי נתינות אלו הזהירה התורה: "נתון תתן לו" זו הנתינה לגבאי הצדקה שהוא הנותן לעני. אבל אם אי אפשר לסמוך על הגבאי הצדקה, אזי מצווה התורה לתת לעני עצמו, אלא שעל נתינה זו מזהירה התורה: "ולא ירע לבבך בתתך לו" כאשר אתה עצמך הנותן, היזהר לתת בעין יפה ובפנים שוחקות.

שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך (טז,טז)

בחיגה (ד, א) ילפי' מקרא דזכורך להוציא טומטום ואנדרוגינוס והק' בגמ' אמאי בעי קרא למעוטי טומטום והא טומטום ספיקא הוא וכי איצטריך קרא למעט ספיקא, ולכאורה מבואר כאן בגמ' כדעת הרמב"ם דספיקא דאורייתא לקולא מה"ת, וא"כ שפיר הקשו דלא איצטריך קרא למעוטי ספיקא, אבל לדעת שאר ראשונים דס"ל דספיקא דאורייתא לחומרא מה"ת אינו מובן קושית הגמ' דמי איצטריך קרא למעוטי ספיקא, ויעויין במאירי כאן שכ' דמכאן נראה דברי קצת גאונים שכתבו דסד"א לקולא מה"ת ועיי"ש מש"כ ליישב דעת החולקים.

ובעוד אופן י"ל דעת הסוברים דסד"א אסור מה"ת לפמש"כ (התוס' שם בד"ה אלא) להקשות דמה הקשו בגמ' איצטריך קרא למעוטי ספיקא והלא יכול הטומטום להביא קרבן על תנאי דאם הוא זכר יהא לעולת ראייה ואם הוא אשה ליהוי נדבה, ותירצו התוס' דכיון דאם מביא באופן כזה הוא מבטל ליה מסמיכה דאם הוא אשה אין לה לסמוך, לא תיקנו שיביא באופן כזה, ואף דסמיכה לא מעכבא מ"מ לא תיקנו שיביא לכתחילה קרבן ללא סמיכה, ולפי דברי התוס' א"ש מה שתמהנו לעיל דאף אם סד"א לחומרא לא היינו מחייבים אותו מספק להביא כיון דלא היה יכול לסמוך ולא תיקנו שיביאו קרבן לכתחילה בלא סמיכה.

ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה (יא,כו)

ויל"ע טובא בהך קרא, א' מהו ה' ראה, דמאי שייך ראה על ברכה וקללה, הרי אין זה דבר מוחשי שנתיין לראותו, ב' מדוע פתח בל' יחיד 'ראה' והמשיך בל' רבים 'לפניכם', אף דהוא במשפט אחד, ג' מהו ה' היום', הרי הברכה והקללה נאמרו כבר קודם לכן בהר גריזים והר עיבל, ד'. מהו הענין שאמרו המפרשים שם שהקב"ה חילק את בני ישראל לשנים, וששה שבטים עמדו על הר עיבל וששה שבטים עמדו על הר גריזים, וכך נאמרו להם הברכות והקללות, ה' מה שייך ל' נתינה על ברכה וקללה, הא בזה שפיר הול"ל

פרשת ראה

ל' אמירה ולא נתינה.

ואשר יראה לומר, דהכא אתי הקרא למימר מהו דרך החיים שיבחר בה האדם, שכן כידוע בימי האלול שבהם נקראת פרשה זו נשנה כי לעולם יראה אדם עצמו מחצה חייב ומחצה זכאי, ואף יראה כל ישראל כך חציים חייבים חציים זכאים כמש"כ הרמב"ם, עשה מצוה אחת היטה הכף כולו לטובה, עשה עבירה אחת היטה הכף כולו לחיוב, ונתקשו בזה המפרשים מהו הענין שבמצוה אחת או עבירה אחת ניתן להטות הכף של כלל ישראל כולו, הרי במעשה פרטי אחד לא ניתן לשנות כללי עולם כה גדולים.

ואשר יראה ובהקדם מה שהקשה רבי מרדכי מן זצ"ל האיך לומדים ומתעסקים אנו בהבנת התורה שניתנה לדור מתן תורה, הרי אלו היו גדולי עולם ראשונים כמלאכים, והאיך בכוחינו להגיע לדרגתם ללמוד תורה שניתנה להם, או לרבותינו הראשונים והאחרונים מדורות עברו.

אלא שאם האדם לוקח לעצמו ב' נקודות מרכזיות אלו, לידע שזכות הרבים תלויה בו, וכן כח רצון אמיתי וחזק להגיע למטרה זו, יכול הוא להגיע אף עדי שלימות זו ללימוד תורה שניתנה לדור מתן תורה ושעסקו בה כל הגדולים מדורות עברו.

ולפ"ז י"ל דזהו ההדרכה שנתנה לנו התורה באלו המילים, שכן אם אדם רוצה להטיב דרכיו ולעלות במסילה העולה בית ה', עליו לראות לעצמו בציורו את השבטים שעומדים חציים בהר עיבל שבו ניתנה ברכה שזה דרך החיים, וחציים בהר גריזים עליו ניתנו הקללות שזהו דרך המות ח"ו, ויצייר לעצמו שבמצוה או עבירה שלו יכול הוא להטות הכף כולו לטובה או ח"ו לרעה.

וזהו שאמר הכתוב בדקדוק רב, 'ראה' ל' יחיד לכל אחד ואחד שיראה לפניו ציור זה, וסיים בל' רבים 'לפניכם', במה שעשה ה' לכל ישראל בהניחם חציים בהר עיבל וחציים בהר גריזים, ומעשה האדם כל אחד בפרטיו יכול הוא להטות הכף כולו, וזהו שאמר הכתוב 'היום' אף שהברכות ניתנו כבר קודם לכן, שכן אין הכתוב מדבר על נתינת הברכות והקללות עצמם שבהם לא שייך ראיה וכו', אלא על המסר בעקבותם שכל אחד יראה בכל יום את עצמו כמונח בין ב' חצאי ישראל ועליו להטות הכף, ועי"ז יוכל להיטיב דרכיו באשר הם

ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה (יא,כו)

המלה "ראה" היא לשון יחיד, והמלה "לפניכם" היא לשון רבים. מה פשרשנוי הלשון?

אלא - אומר ה"חתם סופר" - שהרי כבר אמרו חז"ל (קדושין מ ע"ב): "לעולם יראה אדם עצמו כאלו חצי חייב וחציו זכאי. עשה מצוה אחת - אשריו שהכריע עצמו לכף זכות, עבר עברה אחת - אוי לו שהכריע את עצמו לכף חובה. רבי אלעזר ב"ר שמעון אומר: לפי שהעולם נדון אחר רבו והיחיד נדון אחר רבו, עשה מצוה אחת - אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות, עבר עברה אחת - אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה".

זו, אם כן, כונת הכתוב: "ראה", אתה הבודד, "אנכי נתן לפניכם" - לפני הכלל כולו, "היום ברכה וקללה", ובמעשה שלך תלויה הברכה לכל הכלל כולו. עליך לראות את עצמך כאלו העולם נמצא חציו זכאי וחציו חייב, והמעשה שלך בכוחו להטות את הכף לכאן או לכאן.

ראה אנכי נתן לפניכם היום (יא,כו)

פרשת ראה

מובא בחוברת "מזקנים אתבונן":

לפני כמה שנים אמר רבי אהרן ליב שטינמן שליט"א שיחה, שאחד המסרים שהיה ממנה היה: "אדם שחי באופן שטחי - חיינו אינם חיים, רק מי שמעמיק - חיינו חיים". דבר זה - הוסיף - טמון בצווי "ראה", היינו עצור לרגע והתבונן במעשיך!!

השיחה של הרב שטינמן התפרסמה באחד העתונים.

באותו זמן זרקו בחור משיבה בגלל מעשה שעשה. בזמן שהיה הבחור מחוץ לישיבה, למד עם אברך כדי שלא יתנתק לגמרי מהלמוד. באחת הפעמים למדו תוספות קשה במסכת בבא קמא, חזרו עליו כמה פעמים ולא הצליחו להבין. בקש האברך להמשיך לעבור הלאה בגמרא, אולם הבחור אמר "לא-!! חייבים להמשיך לעמל", האברך התפלא מאד שבחור צעיר מדבר כך, שהרי הסכר עמלו רבות על התוספות, ומה הבחור מתכווין?

והבחור הסביר: "מה שאמרתי שחייבים להמשיך לעמול - כך אמר הרב שטינמן", וסיפר שבשבת קרא במוסף של העתון את דרשת ראש הישיבה שליט"א, הדרשה והמוסר היוצא ממנה הרשימו אותו מאד, והחליט שבחיינו יהיה מעמיק ולא שטחי. כשהגיעו לתוספות, היתה זו שעת מבחן עבורו, האם החלטתו היא מן השפה ולחוץ, או באמת, ולכן אמר לאברך שימשיך ללמוד את התוספות.

האברך כמובן הסכים - [בפועל את התוספות לא הבינו, אבל המשיכו ועמלו עליו רבות].

למחרת היה דיון אצל הרב שטינמן שליט"א, האם להחזיר את הבחור דן לישיבה. אותו אברך השתתף בדיון, ולמעשה אחרי שגוללו צוות הישיבה את המעשה שעשה, לא היה פתחון פה לאברך לדבר על גוף המעשה שבגללונזרק הבחור.

אמר האברך: "ברצוני לספר לכם ספור שהיה אתמול עם הבחור", וספר מהשארע כשלמדו את התוספות.

כשמעו רבני הישיבה שבחור צעיר אמר משפטים כאלו, וכי רצונו לקיים בפעל את הענין - "שלא להיות שטחי, אלא להעמיק בחיים", התפעלו כולם ואמר להם ראש הישיבה שליט"א, שמחשבה כזו מעידה שעשה תפנית בחייו, מעין תשובה [והוסיף ואמר לנוכחים - דעו שמעלת התשובה היא כל כך גבוהה - אשרי מי שזוכה לה, הלואי וכולנו נזכה לחזור בתשובה], ולפיכך גמרו אומר להחזירו לישיבה.

בינתיים עברו השנים, הבחור סיים את למודיו בישיבה והקים משפחה לתפארת. נשא אשה, נולדו לו ילדים, וכיום הוא לומד בהתמדה כאברך כולל.

כי אכן קיים בעצמו את מאמר הרב שליט"א שחייו של המעמיק הם חיים, וזכה בזכות זה לחיים אמתיים.

נמצא שחייו, חיי בניו וכל הדורות שלאחריו - כולם תלויים במה שהעמיק!

את הברכה אשר תשמעו אל מצות ה' אלוהיכם (יא, כז)

'את הברכה' על מנת אשר תשמעו. (רש"י).

פירוש כוונת רש"י, דהאי 'אשר' אין הכוונה דודאי ישמעו, דאם כן לא שייך אחריו 'והקללה אם לא תשמעו'.

פרשת ראה

אלא 'על מנת אשר תשמעו' נותן לפניהם את הברכה.

ולכאורה קשה, דא"כ צ"ע שינוי לשון הכתוב, דגבי ברכה נאמר לשון 'אשר', ואילו גבי קללה נאמר לשון 'אם'.

ונראה ליישב, דאת הברכות רצה הקב"ה לתת לישראל מיד אלא שנתן אותם להם על מנת אשר ישמעו, וכל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי, אבל הקללות נתן להם בלשון 'אם', דהיינו תנאי שאינו מתחיל עתה, אלא אם לא ישמעו אז יחול התנאי ותבוא הקללה. ולכן אצל הברכות שנתנו מיד, נאמר 'את הברכה אשר תשמעו'. והיינו שהברכה חלה מיד. ואילו היה אומר 'את הברכה אם תשמעו', לא היתה הברכה באה אלא כשישמעו, ואם כן לא היתה הברכה באה לעולם, כיון שבברכה נאמר 'ברוך אשר אינו מקלה אביו ואמו', וכיון שאין זה רק לא תעשה, שלא יעשה דבר זה, אם לא היתה הברכה חלה מיד לא היתה הברכה באה, דלעולם יש ספק שמא חס ושלום יעבור, ולכן הברכה באה מיד אלא שהיא באה בתנאי 'על מנת אשר ישמעו'.

והיה כי יביאך ה' אלקיך אל הארץ... ונתתה את הברכה על הר גרזים ואת הקללה על הר עיבל (יא,כט)

מדוע נכתבה המלה "ונתתה" עם האות ה' בסופה?

תוספת ה' מראה על ברכה שניתנת בעין יפה, וכבר אמרו רבותינו: שהנותן מתנה לחברו - לעולם יתן בעין יפה.

לפיכך מתאים, שכאשר עוסקים בענין הברכה על הר גרזים, יכתב "ונתתה", רמז לעין יפה.

מאמר חז"ל זה "הנותן בעין יפה הוא נותן" נאמר לאדמו"ר מגור, בעל ה"אמרי אמת", ולדבריו היתה זו אחת משתי הפעמים הבודדות, שבהן נצחו אדם כלשהו.

הדבר היה כאשר הבחין האדמו"ר בעיוור, בן למעלה מתשעים שנה, שהתגורר בעיירתו, ונהג להאנח ללא הרף על מר גורלו.

בהזדמנות אמר לו האדמו"ר: "מדוע הנך מתאונן כל כך? הלא נאמר (תהלים צ, י): 'ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה', ואם כן אצלך כל יום נחשב למתנה גמורה - ומדוע, אפוא, תתלונן ללא הרף?"

נענה היהודי ואמר לו: "רבי, והלא כתוב: והנותן מתנה לחברו - בעין יפה הוא נותן..."!

"ההזדמנות השניה, שבה נצחני אדם כלשהו" - ספר הרבי - "היתה כאשר נגש אלי בדרכי הביתה אחד מן החסידים ובקש לדבר אתי על בתו החולה".

ה"אמרי אמת" היה ידוע בדיקנותו הרבה, וכל סדר יומו מחושב היה בחשבון של דקות ורגעים.

לארוחה היה מקצה מספר דקות, ואם ארע שהגיע לביתו והארוחה עדיין לא היתה מוכנה, היה מדלג עליה ולא אוכל, משום שלא היה לזמן אחר עבור האכילה... בזמן שנגש אליו אותו חסיד היה זמנו של הרבי דחוק עד מאד, לפיכך אמר לחסיד שכעת אין לו אפילו רגע אחד להקדיש לענין.

פרשת ראה

אמר החסיד: "לי יש עשרים שנה לטפל בבתי החולה, ולרבי אין רגע אחד של זמן בשביל זה..."!?

"וזו" - סים האדמו"ר - "היתה הפעם השניה שמישהו נצח אותי"...

ונתצתם את מזבחותם ושברתם את מצבותם ואשריהם תשרפון באש ופסילי אלוהיהם תגדעון (יב,ג)

בלשון הכתוב רואים אנו שינוי, דבאשריהם ופסילי אלוהיהם נאמר אשריהם ואלוהיהם ואילו אצל מזבחותם ומצבותם לא נאמר מזבחותיהם ומצבותיהם, ומדוע שינה הכתוב בלשון.

והנה איתא בגמ' (ע"ז נג, א) 'דאמר רחמנא ואשריהם תשרפון באש, מכדי ירושה היא להם מאבותיהם ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו'.

ולכאורה מדוע הק' הגמ' על אשריהם בלבד והלוא גם על המצבותם ניתן להקשות כה"ג, דמכיון שהאבנים שמהם בנו את המצבה הם ירושה מישראל כיצד נאסרו מטעם משמשי ע"ז, והלוא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ואף על מזבחות היה ניתן להקשות כן, ומדוע איפוא לא הק' כן הגמ'.

והנראה לומר, דיש הבדל בין ע"ז לבין משמשי ע"ז, דאם חפץ לעשות את הדבר עצמו לע"ז בזה בעי' שיהא שלו ואמר בזה דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אבל במשמשי ע"ז כיון דאינו נעשה עצמו חפצא של ע"ז אלא רק משמע לע"ז, א"כ בזה שלבעליו יש קנין פירות בחפץ סגי בזה שיהיה לו כח להפכו למשמשי ע"ז. ומכיון שלגוים בא"י היה קנין פירות בארץ לפיכך שפיר יכלו לפעול שיהא לחפציהם שם של משמשי ע"ז, כיון דלזה סגי בקנין פירות ושפיר הוי שלהם לענין זה ולא קשה מיד ע"ז דהא ירושה היא להם מישראל, אבל מאשריהם ואלוהיהם שהפכו את החפץ עצמו לע"ז בזה פריך הגמ' שפיר כיון דלזה בעי' קנין הגוף, וזה לא היה לגוים ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו.

עפ"ז יתפרש היטב שינוי הלשון בכתוב, דאשריהם ואלוהיהם מתייחס לבעליהם דהוי האשרות והאלהים של הגוים, דרך לבעלים יש כח להחיל על ע"ז שם של ע"ז, אבל במזבחותם ומצבותם אין זה מתייחס אל הבעלים אלא אל הע"ז, ואמר הכתוב דאת המצבות והמזבחות של הע"ז צריך לנתץ ולשבר, כיון דאלו רק משמשי ע"ז ולזה לא בעינן בעלים, אלא כל מי שיש לו בהם קנין פירות יכול לגרום שיהיו משמשי ע"ז, ועל כך אמר הכתוב דצריך לאבד את המצבות ואת המזבחות ששימשו לע"ז.

ואבדתם את שמם מן המקום ההוא. לא תעשון כן לה' אלקיכם. כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלקיכם מכל שבטיכם לשוואתשמושם (יב,ג-ה)

מה הקשר בין "ואבדתם את שמם מן המקום ההוא, לא תעשון כן לה'" - לבין "כי אם אל המקום אשר יבחר ה' וכו'?"

כתב החיד"א ב"נחל קדומים" בשם רבי דוד חביליו, שסמיכות זו באה לרמז על מחיקת ה' בפרשת סוטה. בתחלה מזהיר הכתוב: "לא תעשון כן לה' אלקיכם", כלומר, אסור לאבד את שמו יתברך על ידי מחיקתו. והיכן התירה מחיקת שם ה'? "כי אם אל המקום אשר יבחר ה'" - בבית המקדש, לצורך בדיקת הסוטה - שם תעשו כן!

הסבר נוסף הובא בשם רבי חיים אלפנדרי, שיש בכך רמז לנאמר במסכת סכה (נג ע"א), שכשכרה דוד המלך את השתי [היסודות] לבית המקדש, החלו מי התהום לעלות, והיה חשש להצפת העולם. שאל דוד

פרשת ראה

המלך את הנוכחים: האם מותר לכתב את השם המפורש על גבי חרס ולהטילו למים, על מנת לעצור אותם? ואכן לבסוף עשו זאת.

זהו שאומר הפסוק: "לא תעשון כן לה' אלקיכם... כי אם אל המקום אשר יבחר ה'" - שם, כאשר יתעורר חשש להצפת העולם, מחיקת ה' תהיה מותרת כדי להציל את העולם מכליון.

לא תעשו כן לה' אלוהיכם (יב,ד)

'לא תעשון כן' להקטיר לשמים בכל מקום כי אם במקום אשר יבחר. דבר אחר ונתצתם את מזבחותם ואבדתם את שמם לא תעשון כן, אזהרה למוחק את השם ולנותץ אבן מן המזבח או מן העזרה, אמר ר' ישמעאל וכי תעלה על דעתך שישראל נותצין את המזבח, אלא שלא תעשו כמעשיהם ויגרמו עוונותיכם למקדש אבותיכם שיחרב. (רש"י מהספרי).

מה גרם לתמיהת ר' ישמעאל, דאף אם לא יעלה על הדעת שישראל נותצין מזבחות ח"ו, מ"מ הוצרכה התורה להזהיר, שאם בכ"ז יהיה אדם שיעשה זאת שיוזהר ע"כ.

עוד צריך להבין את תשובתו שלא תעשו כמעשיהם ויגרמו עוונותיכם למקדש אבותיכם שיחרב, והלא הקושיה במקומה עומדת דלא יעלה על הדעת שיעשו כמעשיהם. ונראה לבאר דבשלמא לפרוש הראשון שפירש רש"י דאסור להקטיר לשמים אלא בביהמ"ק, מובן המשך הפסוק 'כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלוהיכם'. אך אם נפרש דמכאן אזהרה לנותץ אבן מן המזבח, יש ח"ו להמשך הפסוק משמעות חמורה. דמשמע כאילו שכאן לא תנתצו את המזבח, כי אם כשתכנסו לא"י ותבנו המזבח תוכלו לנתץ המזבח וחו"ו לפרש כך.

על כך תמה ר' ישמעאל וכי תעלה על דעתך שישראל נותצין את המזבח, אלא הכוונה דלא תגרמו בעוונותיכם שהמזבח ינותצו, אלא תשתדלו שבית ה' יתקיים.

כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלוהיכם וגו' לשכנו תדרשו ובאת שמה (יב,ה)

כתב הרמב"ם (פ"א מהל' מלכים ה"א) 'שלוש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ, למנות להם מלך שנאמר שום תשים עליך מלך, ולהכרית זרעו של עמלק שנאמר תמחה את זכר עמלק, ולבנות בית הבחירה שנאמר לשכנו תדרשו ובאת שמה'.

הכסף משנה והלחם משנה שם תמהו, דהלוא הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (פ"א ה"א) כתב 'מצות עשה לעשות בית לה' וכו' שנאמר ועשו לי מקדש', הרי לנו דמצות בניית ביהמ"ק נלמדת מדכתי' 'ועשו לי מקדש' ולא מהפסוק שלפנינו ד'לשכנו תדרשו ובאת שמה'.

ונראה, דמבואר בגמ' (זבחים נד, ב) דדוד ושמואל טרחו ויגעו למצוא את מקום המקדש ודרשו זאת מפסוקים כדי לדעת איה מקומו. מכאן יש להסיק דיש דין מיוחד לדרוש ולחפש את מקום המקדש, ואח"כ יש דין נוסף להעמיד את ביהמ"ק על מקומו, ושני דינים הם.

עפ"ז יש לבאר מדוע הביא הרמב"ם ב' דרשות לכך, דהמקרא ד'לשכנו תדרשו ובאת שמה' ילפי' דצריך לדרוש אחר המקום השכינה, ואילו מ'ועשו לי מקדש' ילפי' את עצם בניית בית הבחירה.

פרשת ראה

כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלוקיכם מכל שבטיכם לשום את שמו שם לשכנו תדרשו ובאת שמה. והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם וגו' ובכורות בקרכם וצאנכם (יב,ה-ו)

לקמן גבי ערי מקלט מצינו שנאמר (יט, ג) 'תכין לך הדרך' ופירש"י מקלט מקלט היה כתוב על פרשת דרכים, והיינו שהתקינו שלטים בכל פרשת דרכים כדי לכוין את הרוצח שיבוא במהרה לעיר מקלט שלא יצטרך להתעכב במנוסתו ולשאול היכן הדרך לעיר מקלט. ולכאורה א"כ צריך להבין מ"ש הדרך לירושלים שלא התקינו כיוצא בזה עבור העולים לרגל בירושלים שיהיה להם שילוט בכל פרשת דרכים שיגיעו במהרה לירושלים.

ווי"ל דיש הבדל ברור בין הדרך לעיר מקלט לבין הדרך לירושלים, שכן לעיר מקלט נס הרוצח, ולכן עדיף למעט את הקשר שלו עם הבריות כדי שלא ישפיע עליהם לרעה בעצם סיפור הרציחה.

משא"כ הדרך לירושלים, אדרבה צריך להביא למצב שוב כל הרוצח לעלות אליה יצטרך לדרוש ולחקור היכן הדרך לירושלים, ואגב כך יעורר את הבריות שיעלו אף הם לירושלים להקריב קרבנות או לעלות לרגל, שכן הדיבור במצוה מביא תועלת מרובה להתעוררות במצוה.

ובזה ניתן לפרש את הפסוק שלפנינו, 'לשכנו תדרשו' דתבואו לשם ע"י דרישה וחיפוש הדרך, וממילא יקוים גם 'והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם', דכל השומע יביא אף הוא את זבחיו ויעלה לרגל ונמצא שם שמים מתקדש ומתעלה.

לא תעשון ככל אשר אנחנו עשים פה היום איש כל הישר בעיניו. כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה אשר ה' אלקיך נתן לך (יב,ח-ט)

ברש"י: אל המנוחה - זושילה. הנחלה - זוירושלים. נאמר כאן "אל המנוחה ואל הנחלה", כלומר - הקדים להזכיר את שילה, ורק אחר כך הזכיר את ירושלים.

לעומת זאת, בפסוק י' נאמר: "ועברתם את הירדן וישבתם בארץ אשר ה' אלקיכם מנחיל אתכם והניח לכם" - הזכיר תחלה נחלה ואחר כך מנוחה, כלומר הקדים את ירושלים לשילה.

מה פשר ההבדל בין שני הפסוקים?

באר ה"תכלת מרדכי": כאשר עם ישראל במדרגה גבוהה, הם זוכים לקבל בתחלה את ירושלים - את העקר, ורק אחר כך את שאר המקומות. אך כאשר הם אינם במדרגתם הגבוהה, הם מקבלים תחלה את המקומות הפחות חשובים, ורק אחר כך את העקר - את ירושלים.

על כן נאמר לבני ישראל: "לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היום איש כל הישר בעיניו" - אל תמשיכו לעשות כפי העולה על רוחכם, שהרי בגלל שלא הייתם בדרגה גבוהה מספיק לא זכיתם לבוא "עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה". ובעת ש"לא תעשון" כפי שעשיתם בעבר, אלא תיטיבו מעשיכם - אז "וישבתם בארץ אשר ה' אלקיכם מנחיל אתכם והניח לכם" - תקבלו בתחלה את ירושלים, שהיא עקר הקדשה, ואחרי כן את שאר ערי ארץ ישראל.

פרשת ראה

וכל מבחר נדריכם אשר תדרו לה' (יב,יא)

ובספרי דריש עלה לרבות בכור.

וצ"ע דהא בבכור לא שייך מבחר נדריכם דהא לא בוחרים אותו, ואין בו בבכור דין מבחר אלא דמאליו הוא קדוש.

ונראה, דהנה שנינו (תמורה כד, ב) דמערימין על הבכור כשהיא מבכרת שמקדישין מה שבמעה לעולה או לשלמים, והנה קיי"ל דקרבן כחוש אינו קרב, וא"כ היה מקום לומר דהיכא דהבכור במעי אמו כחוש יוכל להקדישו לעולה או לשלמים, אף דאינו קרב כחוש, דהא אף אם לא יקדישונו לעולה הוא יקרב משום בכור אף בהיותו כחוש, ואם בין כה הוא נקרב מה לי אם יקרב בבכור או יקרב כעולה או שלמים, ועלה קמ"ל דאפ"ה אין מקדישין דבעינן מבחר אפילו בבכור כחוש, ולא יקדיש הבכור שעל ידו יביא קרבן שלא מן המובחר.

ומו"ח הגרי"ש אלישיב שליט"א ביאר עפ"ד הרמב"ם (פ"ב איסו"מ ה"ח) שיש מומים הפוסלים את הבהמה להקרבה מדרבנן, ומ"מ אין הם מתירים את פדיון הבהמה ושחיטתה במדינה, ולמדו זאת מדכתבה הכא תורה 'מבחר נדריכם', דע"כ אין פודין אותה במדינה, וא"כ דין זה שייך אף בבכור ומעשר ושייך לרבותו מ'כל'.

ואף שהיה מקום לדחות דבכה"ג בבכור מותר להקריבו, שהרי כתב הרמב"ם שם דבדיעבד הורצה, וכיון שלא הקדיש הוי כדיעבד שדינו שהוא קרב, מ"מ יש מקום לדחות כן וכדברי מו"ח נראה.

כי ירחיב ה' אלוקיך את גבולך כאשר דיבר לך ואמרת אוכלה בשר כי תאוו נפשך לאכול בשר בכל אות נפשך תאכל בשר (יב,כ)

כי ירחיב ה' אלוקיך את גבולך ואמרת אוכלה בשר, היה רבי אלעזר בן עזריה אומר מי שיש לו וכו' מאה מזה (אוכל) ליטרא בשר בכל יום. (תוספתא ערכין פ"ד, י).

מבואר, דר"א בן עזריה פי' את דברי הפסוק שלפנינו, דכי ירחיב ה' אלוקיך את גבולך דהיינו שיהיה לך מאה מנה 'תאוו נפשך לאכול בשר', וצ"ב מדוע דוקא מאה מנה נחשב להרחבת גבול.

ויש לפרש ע"פ מה דשנינו (פאה פ"ח מ"ח) 'מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני', וביאר בזה המרדכי (ב"ב אות תק) 'שיערו חכמים שזהו שיעור הוצאה לשנה מזונות ומלבושים לו ולאשתו, ואמנם זהו השיעור לשנה אחת לשני אנשים, ואילו לאדם אחד הוי מאה זוז. נמצא לפ"ז דהשיעור של שבעים שנה שהם ימי האדם שבעים מנה, שבכל מנה יש מאה זוז ולשבעים שנה יוצא שבעים מנה.

ברם שיעור זה הוא בדוחק ובצמצום, ובוודאי שהחי ברחבות צריך ליותר מכך, אלא שחז"ל קבעו דמי שיש לו סכום זה אין לו ליטול צדקה.

והנה בספרי על הפסוק 'כי ירחיב ה' אלוקיך את גבולך כאשר דיבר לך', איתא 'מה דיבר לך את ארץ קיני וקניזי וקדמוני', דהיינו דהאבות ירשו רק ארץ ז' עממים, אך לאחר שירחיב ה' את גבולנו יתוספו עדו ג' עמים, וביחד יהיה עשרה עמים בכלל ארץ ישראל.

נמצינו למדים דמי שיש לו שבעה ונהיה לו עשרה נחשבת זאת לו להרחבה, נמצא א"כ דאם יש לו שבעים

פרשת ראה

מנה כדי פרנסה לשבעים שנה והגיע למאה מנה הרחבה היא לו.

מכך הסיק רבי אלעזר בן עזריה דלאחר שהחריב ה' את גבולו יש לו מאה מנה, על כך אמר דלאחר שיש לו כך אוכל ליטרא בשר בכל יום.

את כל הדבר אשר אנוכי מצוה אתכם אותו תשמרו לעשות לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו (יג,א)

מנין שאם פתח לברך ברכת כהנים לא יאמר הואיל ופתחתי לברך אומר ה' אלוקי אבותיכם יוסף עליכם, תלמוד לומר 'הדבר', אפילו דבר אל תוסף עליו. (ספרי).

מדוע כשחפץ הספרי לנקוט ברכה דהיינו סבורים דמותר להמשיך בה, בחר בדוקא בברכת ה' אלוקי אבותיכם יוסף עליכם, והלא מצינו עוד ברכות בתורה.

ויש לומר דהנה על ברכה זו שבירכם משה ה' אלוקי אבותיכם יוסף עליכם הוסיף ואמר 'זו משלי' דהיינו דברכה זו בירכם מעצמו ולא שמעה מפי הגבורה, משא"כ שאר ברכות שבתורה דמפי הגבורה שמעם.

לפ"ז היה מקום לומר דאימתי עוברים על בל תוסיף, רק אם מוסיף ברכה שיצאה מפי הגבורה, שכן אף היא מברכות ה' היא והוי הוספה על הברכות, אך כשמוסיף ברכה שאין מקורה מפי הגבורה לא הוי בכלל בל תוסיף.

לכך השמיענו הספרי דאף בברכה זו, שלא נאמרה מפי ה' ומשה רבנו ברכה מעצמו אף בזה איכא בל תוסיף

כי יקום בקרבך נביא או חלם חלום וגו' לא תשמע (יג,ב-ד)

ויעוין במשך חכמה שהביא מהספרי (פסקא פ"ד) וז"ל או אל חולם החלום ההוא ולא חשוד למפרע. ופי' הגר"א דהנבואות שנבא קודם שנבא לעבוד ע"ז תשמע אליו שאינו נעשה חשוד למפרע, דכאן מיירי במי שהי' קודם מוחזק לנביא אמת כחנניה בן עזור. והק' מדוע לא ילפינן מכאן חזקה מן התורה אע"ג דאתרעי כמו הכא שהשתא נביא שקר הוא. ובתוספתא יליף חזקה ממה שאינו יוצא הרוצח עד מות הכה"ג ומוקמין הכה"ג על חזקתו שהוא קיים. וצ"ע מאי ראי' דהא אינו רשאי ולהחמיר, והיינו דגם ללא החזקה אינו רשאי לצאת דהרי נתחייב בגלות ומשום הספק הרי עומד בחזקת חיובו.

וצ"ל מדהותרה דמו של הרוצח להגואל הדם, א"כ הכא אע"פ שאינו יודע אם הכה"ג חי באותה שעה, מותר להורגו דמוקמין על חזקתו שהכה"ג חי. אבל כ"ז היכי דלא איתרעי, אבל היכי דאיתרעי לא ידעינן. ומכאן הלא נוכל למילף לחזקה היכי דאיתרעי, וכפי הנראה שאף אם אמר קודם לעבור על אחת ממצות האמורות בתורה להתיר לפי שעה כמו אליהו בהר הכרמל ואח"כ אמר נבואת שקר ג"כ נשמע אל דבריו הקודמים, ובזה הא הוי תרתי לריעותא, חדא דהוא משקר ועוד דמוקמין דבר האסור אל חזקתו שהוא לא הותר וצ"ע.

ונראה לתרץ ע"פ יסוד הגרב"ד זיע"א (ברכ"ש קידושין סכ"א) בענין פסולו בשנים שאין לפוסלו למפרע, וביאר גדרו דלעשות פסול חללות או פסול עדות הוה דין כמו לחייב ממון דבעינן יקום ע"פ שנים עדים דבעי ראית עדים, וכ"ז שאין ראי' בודאי ל"ש לפוסלו ואין כאן ריעותא כלל. וזהו בי' הגמ' אר"ע מקוה פסולו ביחיד וכו' וע"כ מהני שם לשבור החזקה ע"י תרתי לריעותא, משא"כ בן גרושה וב"ח דבעי לפסולו

פרשת ראה

עדים הרי כל זמן שאין עדים א"כ אין כאן כלל ריעותא בכשרותו ולא רק משום דהחזקה מכריע, וע"כ אף ע"י תרתי לריעותא אין כאן ריעותא כלל בחזקתו, ויעוי"ש היטב בעומק דבריו.

ולפי"ז י"ל דגם בנביא אין אפשר לפסול נביא שהוא פסול הגוף בלא עדים, דלשבור חזקתו במה שהוא שקר הוי כמו לפסול אדם שהוא רשע דהרי באמת נתהוה רשע משו"כ. ונמצא דלפסול נביא הוי פסולו בשנים דבעינן ראי' עדים לזה, וא"א ע"י ספיקות לשבור חזקתו ואין ריעותא כלל בו עד שרואים ראי' ממש, וכל זמן שלא רואים שהוא משקר א"כ אין כאן ריעותא כלל ונשאר בחזקת הנביא, ולכן אין אפשר לפסולו למפרע אפי' ע"י תרתי לריעותא. ולפי"ז גם הקושי הראשונה מתיישב דע"כ אין אפשר למילף מכאן ראי' לחזקה דהכא גדר הדברים הוא דפסולו הוי בשנים ואין ריעותא בדבר ע"י ספיקות, ולא רק משום הכרעת הספק ע"י החזקה ודו"ק.

אחרי ה' אלוקיכם תלכו ואותו תיראו ואת מצותיו תשמרו ובקולו תשמעו ואותו תעבדו ובו תדבקון (יג,ה)

הנה יש לדקדק בהאי קרא טובא, חדא מהו אריכות הלשון וסדר הדברים, דמתחילה היה לו לומר בקולו תשמעו והיינו דאת מצוותיו תשמרו, ואחר קיום המצוות תבא היראה וההליכה אחר אלוקים, ועבודה בו יתברך ובו תדבקון, ומהו כל האריכות בכך והיה די באומרו אחרי ה' אלוקיכם תלכו ותעשו ככל מצוותיו שזה כולל הכל.

עוד ילה"ק מדוע הפסיק הכתוב באמצע דבריו על הנביא לע"ז, דבתחילה אמר כי יקום וכו' וגם לאחר פסוק זה המשיך ואמר שהנביא השקר ימות וכו', ומדוע היה לו להפסיק בהאי קרא באמצע דבריו. ועו"ק מהו שינוי הלשון, תלכו, תיראו, תשמרו, תשמעו, תעבדו ותדבקון. (ויעוי' באור החיים הק' דהק' כע"ז וביאר גודל איסור ע"ז דאף בכל אחד מפרטים אלו לבדו עובר על איסור ע"ז, או דבא לרמז על ו' סדרי משנה יעו"ש).

והנראה ובהקדם, דידוע הדבר שמורינו החפץ חיים והאמרי אמת מגור נפגשו בכנסיה הראשונה והיו אלו ימי האלול, ובאותו שבוע קראו פרשת ראה, שאל הח"ח את האמרי אמת על הפסוק שנאמר בו 'אחרי ה' אלוקיכם', שהרי כידוע יש הבדל בל' הדקדוק בין 'אחרי' ל'אחרי', שכן 'אחרי' הוא דבר סמוך לו שהוא בא מיד לאחריו, ואילו 'אחרי' הוא דבר מרוחק מעט דאינו בא מיד לאחריו אלא רחוק ממנו במעט, וא"כ היה לו לומר אחרי ה' אלוקיכם, שכן אל לנו להיות רחוקים מאד מה' יתברך, אלא קרובים לילך מיד אחריו ומדוע נקט בלשון אחרי דהוא ל' מרוחק יותר.

לאחר דו"ד ביניהם, השיב כל אחד לפי דרכו, הח"ח בדרכו המוסרית השיב דלעתים נדמה לאדם שהוא כה רחוק מהקב"ה עד כי חושב הוא שלא יוכל לפנות אל הקב"ה, ועל כך אומר הכתוב אחרי ה' אלוקיכם, גם כי חש אתה 'אחרי' שהנך כבר באיחור רב אחר הקב"ה יכול אתה להתחזק ולעבדו בכל דרכי העבודה האמורים, ואילו האמרי אמת השיב לפי דרכו החסידית שאלו הן דברי הכתוב קרוב ה' לנשברי לב, שהרוצה שהקב"ה ישמע לתפילתו ויתן לו לילך בדרכיו, עליו להיות רחוק אחרי ה' להיות נדכה ולב נדכה ישמע ה'.

ומעתה י"ל דזהו אשר בא לומר הפסוק, דדוקא עתה לאחר שהנכם הולכים אחר הנביא שקר וע"ז, זהו הדרך לחזור אחרי ה' אלוקיכם ולעבדו, ומה שהאריך הכתוב בכל אלו העובדות י"ל דבא לרמז לאדם את דרך העבודה מתחתית עד להגיע עדי השלימות, ולמתבונן ייוכח שכל ביטוי הוא עליית מדרגה גבוהה יותר, שכן בתחילה רק הולכים אחר ה' בלא עבודות מיוחדות ולאחר שהולכים אחריו ומכירים בו באה היראה שהאדם ירא ה' הוא, וכשהוא ירא יכול הוא לקיים מצוותיו שאמר להם הבורא יתברך, וכיון דמקיים המצוות

פרשת ראה

כולן בכוחו לשמוע בקולו דידוע דשמיעה היא דברים מתוך דברים ששומעם ומקיימם, ורק לאחר מכן כשהגיע לדרגה זו יכול לקיים את הנאמר ואותו תעבודו דהוא עבדות שעיקרה להיות עבד ה' העושה רצון אדונו ללא פניות כלל, ועבדות היא דרגה גבוהה ביותר שעושה רצון קונו בכל בקשותיו.

וזוהו הנאמר ובו תדבקון דרך לאחר שהאדם נהיה עבד ה', יכול הוא לדבוק בו יתברך ולהיות כחלק מהויותו יתברך, וזהו הדרגה הגבוהה ביותר, שעל ידה יתרחק מכל סטיה ויוכל לדבוק רק במדותיו יתברך, וזהו החלק החשוב ביותר שירחיק האדם מכל מחשבת ע"ז וכדומה.

ולהכי י"ל דזהו שהפסיק בהאי קרא בין הפסוקים בדברי הנביא שקר, שכן הנביא שקר בדרכו מרחיק את האדם מאלו הדרגות בשלבים, ובכל שלב ושלב על האדם לידע כי הנביא שקר שמרחיקו עוון הוא, ולכן עליו להתחזק באלו הדברים וכך יוכל להתרחק ממנו, והמשיך ואמר שהנביא שקר יקבל את עונשו במיתה, ודו"ק.

ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחובה ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל לה' אלוקיך והיתה תל עולם לא תבנה עוד (יג,יז)

'לה' אלוקיך' לשמו ובשבילו. (רש"י).

מדברי רש"י נראה לכאורה, דאיכא דין של לשמה וכוונה בשריפת עיר הנדחת.

ואולם צ"ע, דהנה נתבאר מדברי האחרונים דדין כוונה במצוה, אינה הלכה בקיום המצוה אלא במעשה המצוה דצריך לעשות את המצוה בכוונה, ועשיית מצוה בלא כוונה אינה חשובה מעשה מצוה.

עפ"ז ביארו האחרונים דיש שני סוגי מצוות, סוג אחד מצוה שמעשה המצוה היא גוף המצוה כמו שופר ולולב וכדו', והסוג השני מצוות שאין המעשה עצמו מגוף המצוה אלא תוצאת המעשה היא המצוה, כמו פריעת בעל חוב ופריה ורביה והשבת אבידה וכדו'.

אף ישנם מספר נפק"מ בין שני סוגי המצוות הללו, ראשית לענין אם אפשר לקיים את המצוה אף ע"י עכו"ם הגם שאינו בר שליחות, דאם המצוה היא עצם מעשה המצוה א"א לקיימה ע"י עכו"ם, אבל אם המצוה היא תוצאת המעשה, א"כ אפשר לקיימה גם ע"י עכו"ם.

נ"מ נוספת, לענין מצוה הבאה בעבירה, דאם יש מצוה בעצם המעשה א"כ במקרה שבא בעבירה לא הוי מצוה, אבל אם המצוה היא רק בתוצאת המעשה, א"כ אפילו אם בא עבירה שפיר הוי מצוה.

עוד חילוק מצאנו לענין מצות צריכות כוונה, דאפילו למ"ד מצות צריכות כוונה, היינו דוקא אם המצוה היא עצם המעשה, אבל אם המצוה היא רק בתוצאה א"כ אפילו בלא כוונה נתקיימה המצוה.

והנה בשריפת עיר נדחת, לכאורה נראה פשוט דאין מצוה בגוף השריפה, אלא עיקר המצוה שהעיקר תהיה מבושרת, אלא דנאמר תנאי בצורת הביעור דחייבת להיות ע"י שריפה, אלב התכלת היא שיבוער העיר.

מדברי החינוך מדויק דבשריפת עיר הנדחת אין מצווה בגוף המעשה, דכתב (מצוה תסד) 'שורש מצוה זו וכו' למחות שמם ולאבד זכרם מן העולם ולא ישאר בעולם מקום זכר להם כלל, ואין להם כליון חרוץ יותר מן השרפה', וכן משמע מהרמב"ם דלא מנה למצוה מיוחדת את שריפת עיר הנדחת אלא (במצוה קפו)

פרשת ראה

כלל הריגת אנשי עיר הנדחת בכלל מצות 'ובערת הרע מקרבך', ונראה מזה דעיקר המצוה היא שהעיר תאבד, ונמצא איפוא, דמצוה זו יכולה להתבצע גם ע"י עכו"ם וגם ע"י עבירה ואף ללא כוונה.

לפ"ז צ"ע על דברי רש"י שכתב דבעינן לשמה במצוות שריפת עיר הנדחת.

ואולי סובר רש"י דיש שני דינים במצוות עיר הנדחת. א' איבוד העיר, וב' בעצם השריפה ולכך בעינן כוונה.

עשר תעשר את כל תבואת זרעך (יד,כב)

בהא דדרשי' עשר תעשר ולא המוכר, צ"ב הכוונה האם זה רק דין דכשרוצה למכור הוא א"צ לעשר שאינו מוטל עליו ומ"מ אינו מפקיע דין טבל, או שמפקיע אפי' לדין טבל, אך א"כ למה איצטריך קרא דתבואת זרעך ולא לוקח הרי ליכא לוקח בלא מוכר, ומצד הילפותא דולא מוכר כבר נפקא איסור טבל, ולמה איצטריך למעוטי לוקח, ועיין במעיני החכמה.

ונראה, ובהקדם דברי הרמב"ם (פ"ב ממעשר ה"א) דאינו חייב להפריש מן התורה אלא הגומר פירותיו לאוכלן לעצמו, אבל הגומרן למוכרו פטור מה"ת וחייב מדבריהם שנא' עשר תעשר וגו' ואכלת, אינו חייב אלא הגומר תבואתו לאוכלה עכ"ל, ולפ"ז י"ל דאיצטריך תרי מיעוטא ללוקח ולמוכר, דפטור דמוכר הוא בכה"ג דמירח ע"ד למכור, ובכה"ג דמירח ע"מ לאכול אינו פטור מטעם מוכר, ומ"מ אם לקח הלוקח פטור לעשר.

אך א"כ צ"ע דקרא דתבואת זרעך ולא לוקח איירי בכה"ג דהמוכר עבד איסורא ומכר בלא לעשר שאז פטרה התורה את הלוקח, הרי לא מוקמינן קרא בכה"ג דעבד איסורא.

ובמנ"ח (מצוה שצ"ה) רצה לפרש המיעוט דולא מוכר היינו דהמ"ע של מעשר שמוטל עליו היא רק באוכל, אבל אם מוכר א"צ לעשר קודם שימכור ואין המצוה חל עליו ורשאי מה"ת למכור טבל הן לישראל והן לעכו"ם ולהפקיר, ואין חל עליו המצוה כלל, אך בהרמב"ם אינו במשמע כן יעו"ש, ולפ"ד האיסור למכור טבל והא דמשתרשי ליה אינו מה"ת.

ולפ"ז שפיר נוכל לאוקמי מיעוטא דולא לוקח היינו שבעה"ב מירחו ע"ד לאכול ואיכא חיובא על הפירות וכשלקחו הלוקח נפטר והמוכר לא עבר איסורא דאורייתא כשמכר טבל. וזה לשיטת ר"ת אבל להריב"ם בתוס' שם אם חל איסור טבל ביד המוכר ע"י מירחו תו לא פקע וגם הלוקח חייב, וליכא לאוקמי בכה"ג.

אלא שהרמב"ן בחידושיו כתב לר"ת דפטור דלוקח ומוכר שוה ודייקא כשגמר המוכר ע"ד למכור אבל דעתו לאכול נתחייבו במעשרות בגמר מלאכתן ואחד מוכר ואחד לוקח חייבין לעשר וכ"ה דעת הרמב"ם ע"ש ובשטמ"ק, וא"כ פטור הלוקח הוא מכבר כשעדיין ביד המוכר ולא נתחדש על ידו.